

2. Цит. за: Толмачев Е.П. Александр III и его время / Е.П. Толмачев. – М., 2007. – С. 464.
3. Friedenberg D.M. Wiener [Електронний ресурс] / D.M. Friedenberg // Encyclopedia Judaica. – Режим доступу: www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/judaica/ejud_0002_0021_0_20888.html

Sergiy Kopylov

FRANCO-RUSSIAN ALLIANCE IN THE PLASTIC MEDALS 1890TH

The author of the article analyzes the medals of Western Europe, the production of which was devoted to the Franco-Russian alliance in 1893 and the development of bilateral relations between Russia and France in the 90th of the XIX century.

Key words: *Franco-Russian alliance relations, Russia, France, medal, medallist, images.*

Сергей Копылов

ФРАНКО-РОССИЙСКИЙ СОЮЗ В МЕДАЛЬНОЙ ПЛАСТИКЕ 1890-х гг.

В статье проанализированы западноевропейские медали, выпуск которых был посвящен франко-российскому союзу 1893 г. и развитию двусторонних отношений России и Франции в 90-х годах XIX ст.

Ключевые слова: *франко-росийский союз, отношения, Россия, Франция, медаль, медальер, изображение.*

Отримано: 24.12.2014.

УДК 930.2(4-11)«1916/1918»

Вадим Стецюк

(Кам'янець-Подільський)

**«DEUTHE KRIEGS-ZEITUNG VON BARANOWITSCHI»
ЯК ДЖЕРЕЛО З ІСТОРІЇ НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ
НА ТЕРИТОРІЇ БІЛОРУСІ (1916-1918 рр.)**

У роки Першої світової війни для військовослужбовців німецьких військ було організовано видання газет, завданням яких було інформування солдатів про події на батьківщині, перебіг бойових дій тощо. Одним з таких видань стала «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi», яка у 1916-1918 рр. видавалась у білоруському місті Барановичі. Матеріали газети висвітлюють перебіг бойових дій на території Білорусі, детально характеризують побут німецьких військовослужбовців (функціонування кінотеатру, проведення спортивних змагань, робота «солдатських будинків» і офіцерських казино).

Ключові слова: *газета, публікації, Білорусь, бойові дії, військова служба, повсякденний побут військових.*

Окупація Західної Білорусі німецькими військами досі залишається малодослідженою сторінкою історії Першої світової війни. Серед причин, що обумовили подібну ситуацію, відзначимо тривалу ізоляцію радянських і пострадянських істориків від багатьох джерел з історії регіону в 1914-1918 рр.

Відтак, цінним джерелом з історії Західної Білорусі часів Першої світової війни є німецька військова преса воєнного часу, в тому числі «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi», яка видавалась в 1916-1918 рр. у Барановичах.

Як відомо, восени 1915 р. землі Західної Білорусі були окуповані німецькими військами. По закінченню кампанії 1915 року німецьке командування розпочало низку заходів з метою наагосадження побуту своїх військ на окупованій території, в тому числі в царині задоволення культурних потреб військовослужбовців. Одним з аспектів цієї діяльності стало створення газети для дислокованих в регіоні військ, що отримала назву «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi». Відзначимо, що серед відомих нам німецьких військових видань часів Першої світової війни лише два видавалися на гарнізонному рівні – «Барановичська німецька військова газета» і аналогічне видання в Кракові. Вже сам цей факт підкреслює як стратегічне значення Барановичів і довколишнього району, розташованих на найкоротшій лінії комунікацій Москва-Варшава, так і особливості побуту барановичського гарнізону німецької армії, вояки якого активно використовували матеріальні ресурси розташованих в місті до війни російських військ і змогли забезпечити достатньо високий рівень побуту.

Перший номер видання вийшов 1 січня 1916 р., далі газета виходила двічі на тиждень. Як і інші подібні видання, «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi» призначалася, в першу чергу, для ознайомлення військовослужбовців з подіями, що відбувалися на батьківщині, повідомляла про ті чи інші важливі військові події (наприклад, детально описувалися дії військ генерала Леттов-Форбека в Німецькій Південно-Східній Африці, що успішно протистояли переважаючим силам Антанти; також публікувалися матеріали про бої під Верденом, наступ в Румунії в 1917 р., бої на Ізонцо в Італії та інші операції армій Четвертого союзу). Відповідно, головними рубриками видання були «На батьківщині», «В світі», «Повідомлення сухопутних військ», «Головне за останні дні». Крім того, регулярно публікувалися гумористичні замітки, шахові задачі, написані військовослужбовцями вірші, оголошення з пропозиціями послуг і товарів. Вельми своєрідною рисою функціонування газети було поширення її на платній основі – вартість одного номера складала 5 пфенінгів.

Орієнтація видання на інформування і розважання солдат призвела до того, що місцева тематика виявилася в ній на другому плані. Показово, що лише в четвертому номері газети з'явилася публікація, присвячена подіям на території Білорусі, – матеріал про «Солдатський будинок» в Барановичах, своєрідний клуб для військовослужбовців, де під час звільнення у них була можливість відпочити від труднощів військового побуту¹. І лише в № 43 від 27 травня 1916 р. з'явилася рубрика «В Барановичах і довколишній області», присвячена подіям в районі розташування армійської групи Войрша².

Всього, за нашими підрахунками, в «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi» було опубліковано 283 матеріали, присвячених

військовим подіям і побуту німецьких військ на території Білорусі. Більшість з них – невеликі за обсягом замітки зі згаданої рубрики «В Барановичах і довколишній області», присвячені певним аспектам повсякденного життя німецьких солдатів в Барановичах, Слонімі, Пружанах та інших містах. Проте в газеті публікувалися і великі статті, присвячені як пов'язаним з війною темам, так і матеріалам з історії, географії, демографії Західної Білорусі.

Всі матеріали газети, що стосуються пов'язаних із Західною Білоруссю тем, умовно поділені нами на п'ять груп.

Першу групу складають публікації, що описують хід бойових дій в регіоні. Так, літньо-осінній кампанії 1916 р. року в Білорусі, у тому числі Барановичській операції російської армії, присвячений цикл статей «Бої біля Барановичів». Детальністю опису і наявністю безлічі живописних деталей вирізняється стаття Л. Шпріделя «Битва в повітрі над Барановичами»³, присвячена повітряним боям в ході наступу на Барановичі російської армії в 1916 році. Як не парадоксально, але однією з найбільш об'ємних «білоруських» тем військової газети стали статті про мирні переговори в Бресті⁴.

Найбільш чисельну групу матеріалів складають вже згадані статті і замітки, присвячені побуту німецьких військ. Безумовно, виділення подібної категорії умовне, оскільки в ній об'єднані абсолютно різні публікації. Наприклад, вельми детально видання висвітлювало роботу кінотеатру для військовослужбовців в Барановичах (публікації про репертуар і короткі описи фільмів друкувалися практично в кожному номері). Також можна знайти детальну інформацію про «солдатські будинки», офіцерські казино, спортивні змагання, створення любительських театральних і музичних колективів, а також гастролі німецьких професійних театрів в гарнізонах регіону⁵. Як приклад, можна привести кореспонденцію про відкриття 10 червня 1917 р. генералом бароном фон Еглоффштейном «солдатського будинку» в Пружанах, в якій описано побутові труднощі солдатів до створення цього закладу, деталі його функціонування і навіть опублікований присвячений цій події вірш⁶. Іншим прикладом подібних матеріалів може слугувати нотатка про капелу дислокованого в Слонімі Гвардійського батальйону ландштурму «Денневітц», яка, згідно публікації, під керівництвом віце-фельдфебеля Крюгера досягла значних успіхів і перетворилася на помітне явище в культурному житті гарнізону⁷. Влітку 1917 р., коли бойові дії практично припинилися, а у німецьких солдатів з'явилися додаткові можливості для налагодження дозвілля, з'явився цикл публікацій про спортивні змагання в Барановичах і Слонімі⁸.

Окрім різних аспектів побуту, висвітлювалися важливі події в житті військ і їх командувачів: декілька матеріалів описують візит до Барановичів кайзера Вільгельма II⁹, один з номерів практично повністю був присвячений річниці розгортання дислокованої в Барановичах дивізії ландверу¹⁰, також було звернуто увагу на ювілей командирів дивізії і командувача армійською групою генерала Войрша¹¹.

Привертає увагу група матеріалів, призначена для ознайомлення військовослужбовців із землями, в яких вони опинилися. Показово, що лише в деяких публікаціях робився акцент на опис історії, культури і побуту білоруського народу – прикладом такого матеріалу може бути невеликий нарис «Білорусь» (цікаво, що нарис являє собою скорочений варіант статті українського географа Е. Левицького)¹². Більшість публікацій були присвячені нейтральним темам – природі, клімату тощо. В якості прикладу наведемо статті «Птахи Білорусі»¹³, «Квіти Білорусі в липні і серпні»¹⁴, які є типовими для «білоруського» сегменту газетних матеріалів. Масштабами і сумнівною викладу теми виділяється ґрунтовна робота М. Пительного «Історія нового міста Барановичі-Розводово з 1887 року до нашого часу»¹⁵.

Окрім публікацій на природознавчі й етнографічні теми, час від часу в газеті з'являлися кореспонденції про сучасне життя місцевого населення. Цікаво відзначити, що значна їх частина висвітлює події з життя єврейських громад – наприклад, повідомлялося про святкування в Барановичах єврейської Пасхи¹⁶. В додатку до № 38 за 1917 р. повідомлялося про єврейський молитовний будинок в Слонімі, також були опубліковані фотографія цього будинку і фотографія «Єврейська дівчина з Барановичів»¹⁷. Свідченням тісних контактів між єврейською общиною Барановичів і німецьким гарнізоном можуть слугувати нотатки про добродійні вистави, організовані спільними зусиллями німецького Червоного Хреста і городян-євреїв. Прикметно, що в публікації можна зустріти непрямі відомості про використання німцями промислових ресурсів регіону – вказано, що місцем проведення вистав став завод залізобетонних конструкцій, після чого в дужках уточнено – «хлібзавод»; можемо припустити факт пристосування підприємств для потреб окупаційних військ¹⁸. Вочевидь, подібна диспропорція у висвітленні життя місцевого населення пояснюється розміщенням в газеті кореспонденцій з відносно великих міст, в яких домінувало єврейське населення, а також мовною близькістю між німецькими військовими і ашкеназькими східно-європейськими євреями, що розмовляли на їдиш.

Водночас, багато матеріалів не уточнюють національності жителів, про яких йде мова. Так, в опублікованій в червні 1917 р. кореспонденції зі Слоніма повідомлялося про літературно-театрально-музичний вечір, організований спільними зусиллями німецьких військовослужбовців і добровольчої пожежної дружини міста¹⁹.

Цікаво, що місцева тематика виявилася відображена навіть у віршах, надрукованих в газеті, наприклад, «Травень у Барановичах»²⁰. Крім того, в 1917 р. неодноразово публікувалися малюнки з місцевими пейзажами – «Рання весна в Білорусі»²¹, «Весняний ландшафт в Білорусі»²², «Барановичі: пейзаж під час весняного бездоріжжя»²³, «Село в Білорусі»²⁴. Очевидно, поява на сторінках військової газети подібних малюнків свідчила про наростання у німецьких солдатів втоми від тривалої війни. Проте наважимося припустити, що вони одночасно демонстрували і фор-

мування певної психологічної прихильності до земель, з якими солдати виявилися вимушено зв'язані упродовж тривалого часу.

Як бачимо, опубліковані в «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi» матеріали дозволяють проаналізувати відображення в німецькій офіційній пресі бойових дій на території Західної Білорусі, вивчити побут німецьких військовослужбовців на території регіону, їх сприйняття країни, на території якої вони виявилися. Перспективним напрямом дослідження є порівняння опублікованих в газеті матеріалів з публікаціями німецьких військових газет, що видавалися на інших ділянках Східного фронту («Ostgalizische Feldzeitung», «Feldzeitung der Bugarmee»), а також порівняльне вивчення близьких за змістом публікацій в російській військовій періодиці.

Примітки:

1. Unser Soldatenheim. Von Divisionpfarrer Werner // Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi. – 1916. – 12. Januar (№4). – S.14.
2. Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. – 1916. – 27. Mai (№43). – S.211.
3. Schriedel L. Ein Kampf in den Lüften über Baranowitschi. – 1916. – 31. Mai (№44). – S.213.
4. In Brest-Litowsk. – 1918. – 2. Januar (№1). – S.2-3.
5. Von Löhner E. Deutsche Kunst in Baranowitschi. – 1916. – 8. April (№29). – S.151; Theater in Baranowitschi. – 1916. – 15. April (№31). – S.159-160; Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Slonim. – 1917. – 23. Mai (№41). – S.163.
6. Soldatenheim Pruzana! – 1917. – 17. Juni (№42). – S.195.
7. Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Slonim. – 1917. – 2. Juni (№44). – S.175.
8. Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Sport im Nordwald. – 1917. – 29. September (№78). – S.311; Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Sport im Mittelwald. – 1917. – 6. Oktober (№80). – S.319; Fußball. – 1917. – 24. Oktober (№85). – S.338.
9. Der Kaiser in Baranowitschi. – 1916. – 26. Januar (№8). – S.34.
10. Die ...te Division. – 1916. – 15. März (№22). – S.113; Unser Geburtstag. – 1916. – 15. März (№22). – S.113-114; Der ... Division zur einjährigen Bestehen. – 1916. – 15. März (№22). – S.114; Aus der Geschichte der ... Infanterie-Division. – 1916. – 15. März (№22). – S.115.
11. Zum 50 jährigen Militärdienst-Jubiläum Sr. Exzellenz Generaloberst von Woyrsch. – 1916. – 5. April (№28). – S.145-147.
12. Lewitzki E. Weißrussland. – 1916. – 8. Juli (№55). – S.262.
13. Die Singvögel Weißrussland. – 1916. – 24. Mai (№43). – S.210.
14. Beffel R. Blumen Weißrusslands im Juli und August / Von Feld-Oberpostsekretär Rich. Beffel. – 1916. – 9. August (№64). – S.298-299.
15. Pitelni M. Die Geschichte von der neuer Stadt Baranowitschi-Roswodowo von 1887 Jahr bis jetzt. – 1918. – 19. Januar (№6). – Beilage zur Kriegs-Zeitung von Baranowitschi; Pitelni M. Die Geschichte von der neuer Stadt Baranowitschi-Roswodowo von 1887 Jahr bis jetzt. – 1918. – 27. Januar (№8). – Beilage zur Kriegs-Zeitung von Baranowitschi; Pitelni M. Die Geschichte von der neuer Stadt Baranowitschi-Roswodowo von 1887 Jahr bis jetzt. – 1918. – 2. Februar (№10). – Beilage zur Kriegs-Zeitung von Baranowitschi; Pitelni M. Die Geschichte von der neuer Stadt Baranowitschi-Roswodowo von 1887 Jahr bis jetzt. – 1918. – 16. Februar (№14). – S.54-55.

16. Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Das Passahfest der Juden. – 1917. – 14. April (№30). – S.118.
17. Zu unsere Bilden: Jüdisches Mohnhaus in Slonim. – 1917. – 12. Mai (№38). – Beilage zur Kriegs-Zeitung von Baranowitschi.
18. Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Wohltätigkeitsvorstellung. – 1917. – 3. November (№88). – S.351; Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Wohltätigkeitsvorstellung. – 1917. – 10. November (№90). – S.358.
19. Aus Baranowitschi und dem Besatzungsgebiet. Slonim. – 1917. – 6. Juni (№45). – S.179.
20. Werra B. Mai in Baranowitschi! – 1916. – 3. Mai (№36). – S.182.
21. Vorfrühling in Weißrussland. – 1917. – 5. Mai (№36). – Beilage zur Kriegs-Zeitung von Baranowitschi.
22. Frühlinglandschaft in Weißrussland. – 1917. – 26. Mai (№42). – Beilage zur Kriegs-Zeitung von Baranowitschi.
23. Baranowitschi: Landschaft zur Zeit der Schneeschmelze. – 1917. – №30. – Beilage zur Kriegs-Zeitung von Baranowitschi.
24. Dorf in Weißrussland. – 1917. – 9. Juni (№46). – S.187.

Vadym Stetsyuk

«DEUTHE KRIEGS-ZEITUNG VON BARANOWITSCHI» AS THE SOURCE OF THE HISTORY OF GERMAN OCCUPATION IN BELARUS (1916-1918)

The publication of newspapers was organized during the First World War for German military men, whose task was to inform soldiers about the events at home, the course of the battles and so on. One of these publication was «Deutsche Kriegs-Zeitung von Baranowitschi», which was being published in 1916-1918 in the Belarusian town of Baranovich. The newspaper explains the course of military operations on the territory of Belarus, describes in detail the life of German soldiers (operating of the cinema theatre, sport events, functioning of Soldiers' Home and officers' casino).

Keywords: newspaper, publication, Belarus, battles, military service, military men's everyday life.

Вадим Стецюк

**«DEUTHE KRIEGS-ZEITUNG VON BARANOWITSCHI»
КАК ИСТОЧНИК О ИСТОРИИ НЕМЕЦКОЙ ОККУПАЦИИ
НА ТЕРРИТОРИИ БЕЛОРУССИИ (1916-1918 гг.)**

В годы Первой мировой войны для военнослужащих немецких войск было организовано издание газет, целью которых было информирование солдат о событиях на родине, ходе боевых действий и т.п. Одним из таких изданий стала «Deutsche Kriegs-zeitung von Baranowitschi», которая в 1916-1918 гг. издавалась в белорусском городе Барановичи. Материалы газеты освещают ход боевых действий на территории Беларуси, детально характеризуют быт немецких военнослужащих (функционирование кинотеатра, проведение спортивных соревнований, работа «солдатских домов» и офицерских казино).

Ключевые слова: газета, публикации, Беларусь, боевые действия, военная служба, повседневный быт военных.

Отримано: 09.12.2014.